

21.04.2021

Hallintovaliokunta
Eduskunta

Suojelupoliisin lausunto hallintovaliokunnalle oikeudesta ilmoittaa poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot salassapitovelvollisuuden estämättä (O 12/2021 vp)

Hallintovaliokunta on pyytänyt Suojelupoliisin lausuntoa sisäministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön sekä opetusministeriön antamista selvityksistä liittyen hallintovaliokunnan mietinnössään (HaVM 41/2014 vp) antamaan ponteen. Annetuissa selvityksissä on kyse sen arvioimisesta kuinka viranomaiset ja muut toimijat ovat uuden lainsäädännön nojalla ilmoittaneet oma-aloitteisesti poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia tai uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot salassapitovelvollisuuden estämättä, kuinka luovutettuja tietoja on hyödynnetty ja niiden avulla toiminnan vaikuttavuutta on parannettu sekä millä tavoin eri muotoinen viranomaisyhteistyö ja sen vaikuttavuus on kehittynyt uudistuksen myötä. Säännös, jonka vaikuttavuuden selvittämisestä on kyse, on kirjattu eri lakeihin seuraavasti: "Tässä laissa tarkoitettuja tehtäviä hoitavalla on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus ilmoittaa poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot, jos hän tehtäviä hoitaessaan on saanut tietoja olosuhteista, joiden perusteella hänellä on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi."

Sisäministeriö on selvityksessään toimittanut tietoa eri viranomaisten oma-aloitteisten ilmoitusten lukumääristä poliisille sekä ottanut kantaa siihen, miten yhteistyö on uuden lainsäädännön myötä kehittynyt. Ilmoitusten lukumäärät ja yhteistyön kehittyminen poliisin ja laeissa tarkoitettujen viranomaisten kanssa näyttää selvityksen perusteella sinällään hyviltä ja tilanne on parantunut verrattuna aiempaan. Oma-aloitteinen tiedonluovutus on lisännyt poliisin mahdollisuuksia puuttua ennalta ehkäisevästi henkeen ja terveyteen kohdistuviin ughiin. Tästä syystä Suojelupoliisi pitää sääntelyä hyvänä erityisesti siinä tapauksessa, kun uhkan havaitsee näissä laeissa tarkoitettut viranomaiset eli esimerkiksi sosiaali- tai terveydenhuollon ammattilainen.

Kuitenkin Suojelupoliisilla ja muulla poliisilla on havaittu puutteita omasta pyynnöstään saada muun muassa terroristisessa tarkoituksessa tehtävien väkivallantekojen estämiseksi välttämättömiä tietoja erityisesti sosiaaliviranomaisten asiakkaista.

Eri viranomaisten välisellä tiedonvaihdolla on erittäin suuri merkitys Suojelupoliisin tehtävän suorittamisessa ja kansallista turvallisuutta koskevien uhkien torjumisessa. Suojelupoliisin muilta viranomaisilta saamat tiedot voivat olla välttämättömiä riittävän varhaisessa vaiheessa tapahtuvan havainnon saamiseksi kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavasta toiminnasta.

Sosiaalihuollon asiakastietoihin kohdistuvaa poliisin tiedonsaantioikeutta koskee korkeimman hallinto-oikeuden 21.1.2021 antama vuosikirjapäätös KHO:2021:13, jonka mukaan poliisilla ei ollut oikeutta pyynnöstään saada henkilön tietoja sosiaalihuollolta siitä huolimatta, että tämän epäiltiin saattavan tehdä yleisellä paikalla useisiin henkilöihin kohdistuvan terroristisen väkivallanteon.

Sosiaaliviranomaisten oikeutta antaa poliisille asiakkaitaan koskevia salassa pidettäviä tietoja rajoitetaan sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (sosiaalihuollon asiakaslaki; 812/2000) 18 §:ssä. Pykälän 3 momentin mukaan sosiaalihuollon järjestäjä ja toteuttaja saa salassapitovelvollisuuden estämättä ilmoittaa poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot, jos henkilö tämän lain mukaisia tehtäviä hoitaessaan on saanut tietoja olosuhteista, joiden perusteella hänellä on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi.

Muissa kuin säännöksen tarkoittamissa tilanteissa sosiaaliviranomaisella ei ole velvollisuutta eikä edes oikeutta antaa poliisille rikoksen estämiseksi tarpeellisia salassa pidettäviä tietoja. Sosiaaliviranomaiselle ei ole lainkaan säädetty oikeutta tai velvollisuutta antaa poliisille sellaisia salassa pidettäviä tietoja, joiden saanti olisi välttämättömä kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi.

Sosiaalihuollon asiakaslain 18 § rajoittaa sosiaaliviranomaisen oikeutta ja velvollisuutta antaa poliisille asiakkaitaan koskevia *salassa pidettäviä* tietoja. Sosiaalihuollon asiakastietojen salassapidosta säädetään julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 25 kohdassa, jonka mukaan salassa pidettäviä ovat asiakirjat, jotka sisältävät tietoa muun muassa sosiaalihuollon asiakkaasta sekä tämän saamasta etuudesta tai tukitoimesta taikka sosiaalihuollon palvelusta. Salassapito koskee poikkeuksellisen laajaa ryhmää tietoja. Sosiaalihuollon asiakaslain esitöiden mukaan "koska jo tieto siitä, että henkilö on sosiaalihuollon asiakas, saattaa paljastaa arkaluontoisen seikan, salassapito ulottuu kaikkiin asiakasta koskeviin tietoihin" (HE 137/1999 vp, s. 30). Salassapidon piiriin eivät siten kuulu pelkästään asiakkaan sosiaaliviranomaiselle luottamuksellisesti antamat arkaluontoiset tiedot tilanteestaan, vaan myös esimerkiksi hänen osoitteensa ja muut yhteystietonsa.

Ratkaisun aiheena olleessa tapauksessa oli kyse siitä, että Helsingin poliisilaitos oli saanut Suojelupoliisilta ja Keskusrikospoliisilta tiedon henkilöstä, jonka ääri-islamistisesta ajattelustaan johtuen epäiltiin saattavan tehdä yleisellä paikalla useisiin henkilöön kohdistuvan vakavan väkivallanteon. Poliisilaitos pyysi sosiaaliviranomaiselta tiedot muun muassa henkilön vastaanottamista sosiaalihuollon tukitoimista ja niiden toteutumisesta, hänen puhelinnumerostaan, asuinpaikastaan ja mahdollisesta siirtymisestään omaan asuntoon, päihteiden käytöstä sekä mahdollisesta koulunkäynnin jatkamisesta. Tiedonsaantipyynnössä perusteltiin, kuinka pyydetyt tiedot liittyivät henkilön uhkaavan käyttäytymisen vakavuuden ja todennäköisyyden arviointiin. Henkilön asuinpaikkaa ja puhelinnumeroa koskevia tietoja pyydettiin, koska ne olivat tarpeen henkilön tavoittamiseksi samoin kuin rikoksen estämiseksi välttämättömän salaisen tiedonhankinnan kohdentamiseksi häneen. Kyse oli sosiaalihuollon asiakaslain 18 §:n 3 momentin tarkoittamalla tavalla henkeen ja terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömistä tiedoista.

Korkeimman hallinto-oikeuden mukaan poliisilla ei ollut oikeutta saada mitään pyytämäänsä tietoja sosiaaliviranomaiselta. Merkitystä ei ollut sillä, olivatko pyydetyt tiedot välttämättömiä vakavan terroristisessa tarkoituksessa tehtävän väkivaltarikoksen estämiseksi. Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu perustui siihen, että sosiaalihuollon asiakaslain 18 §:n 3 momentin mukaan tällaisten tietojen antaminen voi tapahtua ainoastaan sosiaaliviranomaisen aloitteesta. Niiden antaminen ei sen sijaan voi perustua

poliisin aloitteeseen, koska laissa ole erikseen säädetty sosiaaliviranomaisen oikeudesta tai velvollisuudesta antaa rikoksen estämiseksi välttämättömiä tietoja poliisin pyynnöstä.

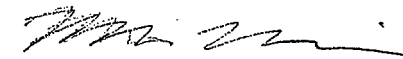
Sosiaalihuollon asiakastiedot ovat mahdollisesti erittäin tärkeitä terrorismirikosten ja muiden valtion turvallisuutta uhkaavien rikosten estämiseksi ja paljastamiseksi sekä kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi, mutta Suojelupoliisilla tai muilla poliisiyksiköillä ei ole nykyisin lainkaan oikeutta saada niitä pyynnöstään edellä mainittujen tehtäviensä suorittamista varten. Tietojen saamattomuuden seurauksena voi olla, ettei kyseisiä rikoksia ja uhkia kyetä estämään, vaikka niiden seuraukset sekä rikoksen uhrien että laajemmin yhteiskunnan kannalta muodostuvat kestävämmiksi. Osan ongelmaa muodostaa se, että salassapito ulottuu kaikkiin sosiaalihuollon asiakastietoihin siihen katso-matta, kuinka arkaluontoisina niitä objektiivisesti tarkasteltuna voidaan pitää. Suojelupoliisilla tai muulla poliisilla ei esimerkiksi ole oikeutta saada pyynnöstään henkilön osoitetta tai olinpaikkaa koskevaa tietoa siinäkään tapauksessa, että henkilö on välttämättömtä tavoittaa hänen muodostamansa välittömän terroristisen uhkan estämiseksi.

Suojelupoliisi katsoo, että selvityksen kohteena olevista viranomaistiedoista on oman toimintansa kannalta keskeisimmässä asemassa nimenomaan sosiaaliviranomaisilta saadut tiedot. Muut selvityksessä tarkoitetut viranomaiset ovat keskeisempiä muun poliisin kannalta.

Suojelupoliisin päällikkö
Poliisineuvos

Antti Pelttari

Ylitarkastaja

Heli Heikkola

